

NAČRTOVANJE IZVAJANJA POLITIKE INKLUZIVNEGA IZOBRAŽEVANJA

Pregled izzivov in priložnosti za razvoj kazalnikov

Rezultati projekta Načrtovanje izvajanja politike inkluzivnega izobraževanja (MIPIE), v katerem je sodelovalo nad 60 ekspertov iz 27 evropskih držav, omogočajo osvetlitev ključnih sporočil za delo na tem področju v prihodnosti. Le-ta predstavljajo osrednji del dokumenta, v katerem so povzete glavne ugotovitve.

Obstaja vrsta dejavnikov, ki podpirajo razvoj načrtovanja izvajanja politike inkluzivnega izobraževanja:

- Konvencija Združenih narodov o pravicah invalidov (KPI, 2006) kot tudi Evropska strategija o invalidnosti 2020 in strateški cilj ET 2020 zagovarjajo pravičnost v izobraževanju. To so ključni gonilniki inkluzivnega izobraževanja. Vse te mednarodne politične pobude zahtevajo sistematično zbiranje podatkov o tem, kako usklajeno delujejo države s pomembnimi člani in cilji inkluzivnega izobraževanja.
- Prisotno je zavedanje o tem, da oblikovanje politike temelji na dokazih, kritičnega pomena za dolgoročni razvoj sistemov inkluzivnega izobraževanja. Načrtovalci politik, strokovnjaki za zbiranje podatkov in raziskovalci se zavedajo, da je potrebno na nacionalni ravni zbirati podatke, ki ne izpolnjujejo zgolj kriterijev mednarodnih političnih smernic, temveč delujejo na enotnem pristopu, s čimer se doseže sinergija naporov na nacionalnih in na mednarodni ravni. Kljub temu, da je potreba po omenjenih podatkih očitna, pa so metode in postopki zbiranja in analiziranja takšnih podatkov veliko manj jasni.
- Vse organizacije, ki delujejo na evropski ravni morajo sodelovati in si stalno izmenjavati informacije, s čimer maksimirajo napore in pomoč pri delu na nacionalni ravni.
- Prisotna je potreba po širših informacijah, ki morajo biti na voljo načrtovalcem politik ter po dodatnih pristopih k zbiranju podatkov s strani različnih organizacij na nacionalnih in evropski ravni.

Vse države se strinjajo, da je načrtovanje izvajanja politike inkluzivnega izobraževanja kompleksna in večstranska naloga. Konkretni predlogi, predstavljeni v projektne delu, so lahko osnova podrobnejšim in dolgoročnejšim raziskavam, ki vključujejo zbiranje kakovostnih in količinskih podatkov. Ti podatki so lahko v pomoč sedanjim pobudam na tem področju, ki se odvijajo na evropski ravni – predvsem poizvedovanju Evrostata o izobraževanju na področju posebnih potreb – kot tudi na ravni držav.

Identificirana je vrsta specifičnih tem za bodoče zbiranje podatkov na nacionalni in evropski ravni. V naslednjih poglavjih so le-te predstavljene skupaj z možnimi koraki za njihovo izvajanje.

Potreba po oblikovanju politik inkluzivnega izobraževanja, ki bodo temeljile na dokazih

Inkluzivno izobraževanje lahko razumemo kot prisotnost (dostop do izobraževanja in prisotnost v šoli), sodelovanje (kakovost učnih izkušenj z vidika učenca) in dosežke (učni procesi in rezultati učnega načrta) vseh učencev rednih šol. Potreba po oblikovanju politik inkluzivnega izobraževanja na osnovi dokazov je prednostna naloga v vseh državah.

Pet ključnih zahtev politik, povezanih z zbiranjem podatkov, izhaja iz potrebe o dokazih za inkluzivno izobraževanje na nacionalni ravni:

- 1 - potreba po zbiranju podatkov na nacionalni ravni mora biti vključena v dogovore na evropski ravni;
- 2 - potreba po razumevanju vpliva razlik v izobraževalnih sistemih držav;
- 3 - potreba po analizi učinkovitosti inkluzivnega izobraževanja;
- 4 - potreba po zbiranju podatkov kot dokazov o zagotavljanju kakovosti;
- 5 - potreba po dolgoročnem spremljanju napredka učencev.

Načrtovalci politik potrebujejo kakovostne in količinske podatke, ki jim nudijo informacije o kakovosti izobraževanja učencev s posebnimi izobraževalnimi potrebami (PIP).

Sporočila odražajo osrednje priporočilo Svetovnega poročila o invalidnosti, (2011) – da morajo države razviti obstoječe sisteme zbiranja količinskih podatkov in izvajati podrobne ter specifične kakovostne raziskave o stroškovni učinkovitosti in ostalih zadevah, povezanih z zagotavljanjem kakovosti.

Delo na evropski ravni je potrebno povezati s širšimi koncepti inkluzivnega izobraževanja kot pristopa za vse učence. To vodi v:

- reinterpretacijo 'tradicionalnih' ciljnih skupin o katerih se zbirajo podatki, kjer se upošteva vse učence v nevarnosti izključitve, kot so migranti ali učenci, ki niso vključeni v formalno izobraževanje ter tisti s PIP;
- potrebo po združevanju zbiranja specifičnih podatkov za inkluzivno izobraževanje z vsemi 'običajnimi' dejavnostmi zbiranja podatkov na področju izobraževanja.

Na evropski ravni mora biti dosežen dogovor glede zbiranja podatkov o možnostih za inkluzivno izobraževanje v vseh obdobjih vseživljenjskega učenja – od predšolskega obdobja do odraslosti.

Pregled sedanjih pristopov zbiranja podatkov na evropski ravni

Pri pregledu sedanjega in preteklega dela mednarodnih organizacij je opaziti tri glavne pristope k zbiranju podatkov – zbiranje podatkov na osnovi napotitve učencev s PIP, na osnovi kategorij PIP ali glede na razporeditev dodatnih virov za PIP.

Vsi omenjeni pristopi temeljijo na istih medsebojno povezanih konceptih – identifikacija PIP in poznejša pomoč za zadovoljevanje specifične potrebe. Vendar pa različni poudarki posameznega pristopa vodijo k potencialnim prednostim in slabostim.

Podatki na nacionalni ravni morajo biti na voljo za primerjalno delo na EU ravni. Da pa bo delo smiselno, je potrebno več jasnosti glede tega, katere nacionalne podatke naj bi se zbiralo, kako, z uporabo kakšnih tehnik in kdo naj bi to zbral na nacionalni in na evropski ravni. Potrebujemo 'skupen jezik' za zbiranje podatkov o inkluzivnem izobraževanju, ki bo temeljil na enakem razumevanju ključnih konceptov na evropski ravni.

Dolgoročno se mora delo na evropski ravni osredotočiti na zbiranje podatkov, ki bodo načrtovalcem politik omogočili prepoznati procese, ki v inkluzivnem izobraževanju 'delujejo'. Osrednji poudarek naj bo na podatkih, ki vsebujejo dokaze o kakovosti inkluzivnega izobraževanja. Potencialno vključuje takšno delo možnost dogovora o sklopu kazalnikov za kakovostno zbiranje podatkov.

Države so si edine, da se izvajanje inkluzivnega izobraževanja na mednarodni ravni sooča s tremi glavnimi izzivi, ki so povezani s problemi okoli definicij, metod in politik inkluzivnega izobraževanja.

Na dokazih temelječe politike lahko oblikujemo zgolj na osnovi kakovostnih podatkov, ki podpirajo zbiranje količinskih podatkov. Vendar pa lahko zahteve sedanjih političnih prednostnih nalog po količinskih podatkih zlasti na evropski ravni zmanjšajo pomen zbiranja kakovostnih informacij o kakovosti.

Oblikovanje enotnega okvira za načrtovanje ciljev

Projekt MIPIE je pokazal potrebo po razvoju skupnega okvira za zbiranje podatkov, ki bi temeljil na obstoječih postopkih zbiranja nacionalnih podatkov kot tudi na dogovorih in postopkih zbiranja mednarodnih podatkov. Okvir za zbiranje podatkov, ki bi zadovoljil zahteve načrtovalcev politik, vključenih v projekt, bi nudil informacije o: izobraževanju in učnih izidih učencev s PIP; vzvodih politik, ki oblikujejo te izide; učinkih specifičnih značilnosti učencev in izobraževalnih sistemov na izobraževalne izide.

Tri dimenzije skupnega okvira:

- premik k sistemskemu pristopu zbiranja podatkov, ki temelji na skupnih konceptih in definicijah;
- zbiranje dokazov, ki omogočajo količinska in kakovostna izhodišča za primerjavo;
- uporaba večravninskega okvira za analizo politik na nacionalni in mednarodni ravni.

Predlagani skupni oz. enotni okvir za načrtovanje inkluzivnega izobraževanja identificira za zbiranje količinskih in kakovostnih podatkov naslednje okvirne teme:

- vložek, proces, rezultati in izidi izobraževalnega sistema,
- sistem, šola, razred – in preko njih tudi – ravni učencev.

Takšen okvir bi omogočil nacionalne in mednarodne primerjave, ki bi pripomogle k:

- razumevanju vpliva razlik v izobraževalnih sistemih posameznih držav;
- identifikaciji podobnosti sistemov inkluzivnega izobraževanja po državah;
- prikazu učinkov različnih elementov v sistemih, kot so stopnja centralizacije v izobraževanju, izobraževanje učiteljev in usposabljanje ostalih strokovnjakov v izobraževanju, neodvisnost šol in organizacijski okvir ter sredstva namenjena učencem s PIP.

Bistveno je, da na osnovi takšnega pristopa države lahko razvijejo zbiranje podatkov za spremljanje pravic učencev kot tudi za spremljanje učinkovitosti sistemov inkluzivnega izobraževanja.

Spremljanje pravic učencev

Zbiranje podatkov mora biti v prihodnosti usklajeno s Konvencijo ZN o pravicah invalidov (2006), kar bo pripomoglo k večjemu vplivu na zakonodajne okvire v izobraževanju. Načrtovanje izvajanja politike inkluzivnega izobraževanja zahteva torej kazalnike, ki bodo nudili dokaze o tem, da so izobraževalni sistemi pravični do učencev s PIP.

Možno je identificirati ključne teme v zvezi s pravicami, ki se ujemajo z različnimi stopnjami vloška, procesa, rezultatov/izidov:

- *vložek ustreza pravičnosti v smislu dostopa učencev s PIP in njihovega sodelovanja v izobraževanju v nesegregiranih okoljih;*
- *proces ustreza pravičnosti v smislu izobraževalnih priložnosti za učence s PIP in možnosti znotraj sistema za nudenje ustrezne pomoči za zadovoljitev učenčevih potreb;*
- *rezultati ustrezajo pravičnosti v smislu priložnosti za dosežke in možnosti za uspeh na področju akademskega in socialnega učenja ter priložnosti za prehod za učence s PIP;*
- *izidi ustrezajo pravičnosti v smislu osebne avtonomije med in po formalnem izobraževanju ter zlasti priložnosti za pripadnost učencev s PIP, kar podpira njihovo vključevanje v širšo družbo.*

Znotraj celostnega okvira načrtovanja o pravicah, moramo opredeliti količinske in kakovostne kazalnike o:

- sodelovanju v izobraževanju in usposabljanju;
- dostopu do pomoči in namestitve;
- učnem uspehu in priložnosti za prehajanje;
- priložnostih za pripadnost.

Sedanji izvedljivi količinski kazalniki o sodelovanju

Obstoječe informacije na ravni države kažejo, da je možno identificirati kazalnike o stopnjah sodelovanja učencev šolske starosti v rednem izobraževanju v namene zbiranja podatkov na nacionalni in evropski ravni. Kazalnik, ki je trenutno na voljo iz obstoječih podatkov, se osredotoča na *odstotek učencev s PIP, ki se izobražujejo v segregiranih okoljih*. Operativna definicija segregiranega izobraževanja, ki so jo sprejele države članice Agencije za razvoj izobraževanja na področju posebnih potreb (EADSNE), je naslednja: izobraževanje je segregirano, ko je učenec, formalno identificiran kot učenec s PIP, večino šolskega dneva – 80 % ali več – vključen v izobraževanje v ločenem posebnem razredu ali posebni šoli.

Delo v projektu MIPIE je pripeljalo do ugotovitve, da so podatki o učencih s PIP v segregiranih okoljih trenutno najbolj primerljivi med državami in da je možno ta količinski podatek uporabiti za ponazoritev določenih trendov izvajanja inkluzije.

Vendar lahko potencialno korist kakršnihkoli podatkov o sodelovanju izboljšamo, če jih povežemo z bolj sistematičnim zbiranjem podatkov na ravni razreda in/ali učenca. Ugotovljeno je, da so kazalniki, pomembni za politiko, ne le primerljivi – tako med državami in znotraj zbiranja longitudinalnih podatkov –, ampak se osredotočajo na sodelovanje v inkluzivnih okoljih in ne na ločenem zagotavljanju podpore.

V skladu z argumenti o pravicah in pravičnosti za vse učence v izobraževanju, mora zbiranje podatkov v prihodnosti temeljiti na pristopu, ki bo usklajen z inkluzivnim izobraževanjem kot pristopom za vse učence.

Glede podatkov, ki bi jih države lahko zbirale, je možen kazalnik, ki bi se osredotočal na podatke o *odstotku vseh učencev določene starostne skupine (na primer 9 ali 14-letnikov), ki se učijo po rednem učnem programu skupaj z vrstniki iste starosti najmanj 80 % časa*. Podatke bi zbirale vse države na osnovi dogovorjenega pristopa: ali zbiranje podatkov o vseh učencih določene starosti, ali pa na osnovi poljubnega vzorca.

Takšen kazalnik ima vrsto potencialnih koristi: nudi podatke na ravni razreda, s katerimi bi se preverjali podatki na nacionalni ali regionalni ravni in se osredotoča na vse učence (ne le na tiste z ugotovljenimi PIP). Na ta način se poudarja inkluzija in ne segregacija.

Rezultat dela projekta MIPIE je trditev, da je zbiranje količinskih podatkov v skladu s predlaganim kazalnikom izvedljivo in potencialno koristno. V bližnji prihodnosti bi to lahko izvajali na evropski ravni.

Spremljanje učinkovitosti sistemov inkluzivnega izobraževanja

Podatki, ki preverjajo učinkovitost sistemov inkluzivnega izobraževanja, bi upoštevali vrsto področij: postopke začetnega ocenjevanja, stalno vključevanje učencev in njihovih družin v izobraževalne dejavnosti ter učinkovitost učnih okolij pri premagovanju ovir in pridobivanju smiselnih učnih izkušenj za vse učence.

Na nacionalni ravni bi morali podatki:

- olajšati načrtovanje in nadzor virov ter kadrov;
- ugotoviti učinkovitost izobraževanja učiteljev;

- oceniti sistem stroškovne učinkovitosti.

Na ravni šole bi morali podatki:

- nuditi informacije za podporo učiteljem in šolskemu osebju pri načrtovanju in izvajanju ustrezne pomoči;
- omogočiti jasen vpogled v to, ali je staršem in učencem omogočeno polno sodelovanje v izobraževalnem procesu.

Preverjanje učinkovitosti sistemov inkluzivnega izobraževanja povezuje vložek s ključnim problemom stroškovne učinkovitosti, tako da se ustrezen deskriptor osredotoča na dodeljevanje sredstev.

Izobraževalni proces je povezan s štirimi ključnimi temami in z njimi povezanimi deskriptorji:

- 1 - odprtost do raznolikosti, kar je razvidno iz podatkov o vpisu;
- 2 - učna kakovost, kar je razvidno iz podatkov o ocenjevanju;
- 3 - kakovost pomoči, kar je razvidno iz podatkov o načrtovanju;
- 4 - učinkovitost učiteljev, razvidna iz podatkov o poučevanju.

Program za zbiranje podatkov na evropski ravni

Z upoštevanjem vseh predlogov projekta MIPIE je oblikovan program bodočega razvoja na področju zbiranja podatkov na evropski ravni, ki je rezultat sinergije naporov na evropski ravni in na nacionalnih ravneh. Za zbiranje podatkov na evropski ravni je potrebna celostna strategija, z dejavnostmi, ki se izvajajo kratko-, srednje- in dolgoročno.

Kratkoročno mora strategija zbiranja podatkov temeljiti na sedanjih poizvedovanjih Evrostata o zbiranju količinskih podatkov za izobraževanje na področju posebnih potreb. Treba je preveriti, ali takšni podatki že obstajajo, in sicer tako da se identificira koristne podatke znotraj obstoječih podatkovnih nizov.

Srednjeročno se mora strategija zbiranja podatkov osredotočati na izvajanje 24. člena Konvencije o pravicah invalidov in natančno ugotoviti, katere ključne informacije in podatki bodo potrebni, nato preveriti, ali takšni podatki obstajajo in opredeliti, kako se bodo zbirali podatki, ki bodo morda še potrebni.

Dolgoročno mora evropska strategija zbiranja podatkov potekati po jasno dogovorjenem programu, države pa delovati znotraj enotnega okvira. Eksperti v projektu zagovarjajo izčrpen niz dogovorov o zbiranju podatkov, ki bi pokrival koncepte, definicije in metode, primerne za izvajanje na nacionalni ravni kot 'minimum' za zbiranje podatkov s strani posameznih držav.

Program naj bi temeljil na predpostavki, da je inkluzivno izobraževanje kakovostni imperativ in da bi državam koristilo imeti količinski in kakovostni vpogled v učinkovitost politike inkluzivnega izobraževanja ter v kakovost inkluzivne prakse v smislu spremljanja pravic učencev in zagotavljanja pravičnosti.

Izvajanje opisanega evropskega programa zahteva dogovor na štirih področjih, ki ga morajo doseči države, če želijo učinkovito podpreti delo na evropski ravni:

- identificirati dokaze, ki se zahtevajo na nacionalni in mednarodni ravni;
- identificirati najučinkovitejše razpoložljive podatke kot tudi podatke, ki jih je potrebno še razviti;
- opredeliti postopke in mehanizme usklajenega zbiranja podatkov na evropski ravni in na nacionalnih ravneh;
- obravnavati problem primerljivosti.

Med ključnimi nosilci interesov na nacionalni ravni je potrebno doseči sinergijo, ki bi temeljila na jasnih ciljih zbiranja podatkov, in sicer podatkov na nacionalni, regionalni, šolski in razredni ravni, v kolikor naj bi celostni podatki posamezne države dejansko odražali prakso.

Vsako zbiranje podatkov na evropski ravni mora temeljiti na obstoječem zbiranju podatkov na nacionalni ravni, neposredno povezanim z delom ET 2020 in ostalimi evropskimi strategijami. Izhajati mora iz sistemov zbiranja podatkov pri UNESCO, Evrostatu in OECD-ju, kakor tudi iz podatkov EADSNE in drugih mednarodnih virov.

Bodoče delo na evropski ravni mora vključevati sinergije nosilcev interesov, in sicer v obliki tesnejšega povezovanja dejavnosti in dela na zbiranju podatkov. Sinergije, ki so potrebne za načrtovanje izvajanja politike inkluzivnega izobraževanja, zahtevajo, da je delo uokvirjeno v prepoznavni platformi, ki bo nosilec interesov, vključenih v zbiranje evropskih podatkov, omogočala učinkovito sodelovanje, izmenjavo znanja in strokovnega znanja ter opredelitev skupnih perspektiv. Takšna platforma – potencialno naj bi temeljila na delu EADSNE – bi bila v pomoč ostalim nosilcem interesov na tem področju kakor tudi za zbiranje podatkov o inkluzivnem izobraževanju v posameznih državah.

Literatura

Organizacija združenih narodov (2006) *Konvencija o pravicah invalidov*, New York: Organizacija združenih narodov. Elektronska različica dostopna na spletu: http://www.mdds.gov.si/si/delovna_podrocja/invalidi/konvencija_o_pravicah_invalidov/

Sklepi Sveta z dne 12. maja 2009 o *Strateškem okviru za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju (ET 2020)* (Uradni list K 119, 28.5.2009)

Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomskemu in socialnemu odboru in Odboru regij. *Evropska strategija o invalidnosti za obdobje 2010–2020: Obnovljena zaveza za Evropo brez ovir. Kom (2010) 636, končna verzija*

Svetovna zdravstvena organizacija (2011) *Svetovno poročilo o invalidnosti*. Ženeva: Švica. WHO

Pričujoči dokument je povzetek glavnih ugotovitev projekta MIPIE. Celotno projektno poročilo *Načrtovanje izvajanja politike inkluzivnega izobraževanja: pregled izzivov in priložnosti za razvoj kazalnikov* (2011) je v angleškem jeziku in ga lahko snamete s spletne strani: <https://www.european-agency.org/agency-projects/mipie>

Tiskane kopije so na voljo na sekretariatu Agencije: secretariat@european-agency.org

Projekt MIPIE

Posledica pritiskov na načrtovalce politik, da dokažejo, kako politike vodijo k večji inkluziji v izobraževanju, je potreba po sistematičnem zbiranju kakovostnih in količinskih informacij, ki nudijo odgovore na ključna vprašanja in jih države lahko uporabljajo longitudinalno pri načrtovanju lastnega razvoja in primerjalno, ko relativni razvoj primerjajo z drugimi državami.

Načrtovanje izvajanja politike inkluzivnega izobraževanja (MIPIE) je projekt, ki ga je izvajala Evropska agencija za razvoj izobraževanja na področju posebnih potreb ob podpori Evropske skupnosti in je bil financiran iz LLP Comenius, sporazum številka: 510817-2010-LLP-DK-COMENIUS-CAM. MIPIE je enoletni projekt, v katerem je sodelovalo nad 60 ekspertov iz naslednjih 27 držav:

Avstrija, Belgija (flamska in francosko govoreča skupnost), Ciper, Češka republika, Danska, Estonija, Finska, Francija, Grčija, Islandija, Irska, Italija, Latvija, Litva, Luksemburg, Madžarska, Malta, Nemčija, Nizozemska, Norveška, Poljska, Portugalska, Slovenija, Španija, Švedska, Švica, Združeno kraljestvo (Anglija, Škotska in Wales).

Cilj projekta MIPIE je bil graditi na obstoječem delu na nacionalnih in evropski ravni in – ob uporabi informacij, zbranih v času projekta iz posameznih držav, – izdelati priporočila v obliki programa za zbiranje podatkov na nacionalnih in evropski ravni v prihodnosti, s katerim se bo načrtovalo izvajanje politike inkluzivnega izobraževanja.

Specifični cilji projekta so bili sodelovati z načrtovalci politik v 27 državah z namenom:

- pojasniti razloge o tem, katere informacije morajo biti dane na voljo načrtovalcem politik;
- identificirati razpoložljive informacije;
- osvetliti vrzeli v razpoložljivih informacijah;
- izdelati podrobne predloge o načinu zbiranja potrebnih informacij v prihodnosti za namene lastnega načrtovanja na nacionalni ravni in primerjave na evropski ravni.

V času projekta sta bili organizirani dve konferenci – v Bruslju decembra 2010 in v Budimpešti v marcu 2011. Obe konferenci sta bili organizirani ob sodelovanju ministrstev za izobraževanje omenjenih dveh držav. Cilji konferenc so bili povezani z razvojem eventualnih projektnih rezultatov, vključno s priporočili ob zaključku projekta.

Celotno poročilo o projektu, poročili dveh konferenc, zbirka obstoječega dela na zbiranju podatkov v posameznih državah in celotno projektno gradivo se lahko sname s spletne strani:

<http://www.european-agency.org/agency-projects/mipie>

